

DOS MODELS D'ASSOCIACIONISME POPULAR DE FINALS DEL XIX: L'OBREIRA MATARONESA I L'OBREIRA SABADELLENSE

A vegades, la història ens porta coincidències que ens permeten de fer comparacions interessants, com les que esmentaré tot seguit en aquest article. A finals del segle XIX, hi hagué un període de temps en el qual dues associacions obreres de diferents localitats compartien el mateix nom, tendències polítiques i sector laboral (tèxtil). Però la seva evolució tingué vies completament diferents.

Aquestes dues associacions foren l'*Obrera Mataronesa* i l'*Obrera Sabadellense*. La primera tingué una vida força efímera, de vint-i-sis anys, mentre que la segona gaudí d'una vigència de seixanta-vuit.

Durant aquests anys, nombroses entitats crearen una mena d'assistència a la societat, en aspectes com el mutual, el cooperatiu i el sindical. Aquest associacionisme popular normalment portava cap a un seguit de reivindicacions que es produïen en el sector sindical. Durant aquest període la política tenia un paper molt important dins la societat catalana, i l'àmbit obrer no se n'eximí.

El fet que només alguns sectors del republicanisme –que no tots– assumissin que l'estat havia de jugar un paper assistencial i redistributiu de la riquesa, en un conjunt espanyol en què aquest republicanisme era minoritari, desanimava de fiar la major part dels esforços reivindicatius en el terreny polític.¹

La poca confiança en la política que es realitzava en aquells moments, va fer que hi hagués associacions que optessin cap a idees i accions més revolucionàries, tot i que en algunes ocasions aquestes foren pràcticament nul·les.

El sector més perjudicat fou el de l'obrerisme, degut a les seves accions reivindicatives provocades per les condicions de vida a les quals estaven sotmesos. Les clausures de les fàbriques o les detencions militars eren qüestions que estaven a l'ordre del dia, sobretot en moments en què s'havien d'enfrontar amb els sectors més influents de la societat, com era el cas de la patronal que disposava de la força repressiva de l'Estat. Aquest és l'exemple més freqüent de l'associacionisme popular, i serà el cas de l'*Obrera Sabadellense*, però en el cas de l'*Obrera Mataronesa* no fou del tot així.

L'Obrera Mataronesa nasqué el 1864 a partir de la celebració d'una assemblea general d'associats, en la qual es decidí d'autotransformar-se en una societat cooperativa, que començà amb dos-cents quaranta-set associats. A Mataró, els republicans i obrers aprofitaren el període de tolerància política i sindical que permeté el capità general de Catalunya, el general Dulce, i que durà dos anys, 1864 i 1865, per dotar-se de dos instruments associatius molt útils per a la subsistència dels seus ideals: una cooperativa i un comitè democràtic.²

L'Obrera Mataronesa no tingué una veritable activitat fins a l'any 1869, degut a què en els anys anteriors patí una sèrie de dificultats, com l'epidèmia de còlera el 1865, que provocà una important reducció de socis (vuitanta-nou, en total); el 1866 entrà en una crisi econòmica, el 1867 hi hagué una mala collita, i el 1868 una crisi de subsistència, que va fer disminuir encara més el nombre de socis que pagaven la quota.

Mentrestant a Sabadell, el 5 de juliol de 1871, les societats obreres locals s'unificaren per crear el «Centro de las Sociedades Obreras de Sabadell y sus Contornos». El 1874 patí una reestructuració, duta a terme per una sèrie de directius amb tendència anarco-col·lectivista, que li canvià el nom pel de «Sociedad Cooperativa de la Clase Obrera». A partir del 8 de juny de 1877 la Societat de Teixidors Mecànics, des del punt de vista legal, reformaren la «Sociedad Cooperativa de la Clase Obrera», donant-li el nom de «Cooperativa la Obrera Sabadellense», i que era coneguda com «L'Obrera».

Durant els anys 1870 i 1871 es produí una recuperació econòmica en tot el país, millora que es coneix amb el nom de la «Febre d'Or» i que durà aproximadament fins al 1885.

A Mataró, es pot observar com el pes del sindicalisme moderat —o el més procliu als lligams amb el republicanisme— mantingué sempre un paper influent durant el sexenni, sobretot a partir de 1872. A Mataró s'havien obtingut algunes reformes importants, com la rebaixa de tretze a dotze hores de jornada laboral i alguna millora per part de la mà d'obra en els preus de fabricació.³

Mentre l'Obrera Mataronesa es recuperava i iniciava una millora en tots els seus aspectes, l'Obrera Sabadellense començava a organitzar operacions industrials per poder facilitar feina a la gent que estava a l'atur. Amb la restauració, l'Obrera Mataronesa augmentà la seva llista de socis; en els anys 1877 i 1878 en tingué noranta i cent-set, respectivament.

En aquests primers anys del nou període polític, l'Obrera Mataronesa no hagué de patir ni la competència ni els atacs dels sindicalistes més radicals i, per altra banda, fou molt ben respectada per les autoritats polítiques. A partir del 24 d'octubre de 1875, moment en què s'inaugurà el nou edifici de l'Obrera construït a Mataró, es pot dir que començà l'etapa d'aquesta cooperativa, qualificada de miraculosa per molts observadors de l'època.⁴

La recuperació de l'Obrera Mataronesa es féu visible molt clarament. L'any 1871 l'associació fou premiada amb una medalla a l'Exposició General Catalana, i a l'«Exposición Regional Española», també a Madrid, n'obtingué per partida doble; una per al gerent Pagès i l'altra per a la societat. A Filadèlfia, l'Obrera exposà curats de cotó, els quals foren premiats per la seva qualitat, utilitat i economia. A l'Exposició Universal de París de 1878, aquesta cooperativa obtingué una medalla de bronze.⁵

Com podem observar, aquest era un període de gran prosperitat per a l'Obrera Mataronesa, que estava patint un gran creixement social, amb les condecoracions rebudes a l'estranger, i econòmic, degut a què el 1878 un dels grans mestres del modernisme català, Antoni Gaudí, dugué a terme un projecte que recollia les obres d'ampliació previstes, per presentar-lo a l'Exposició Universal de París.

El projecte es dividia en tres grans parts: la primera, tractava de la realització de trenta cases per a famílies obreres cooperadores; la segona, es referia a la construcció de noves instal·lacions on ubicar la secretaria de la cooperativa, el cafè, l'escola, etc; i la darrera, versora sobre la construcció de la secció de filatura de la fàbrica.⁶

A Sabadell, les coses eren totalment diferents, ja que la «vaga de les set setmanes», l'any 1882, ocasionà una decaiguda dins el moviment obrer local degut al fracàs que patí. A meitats de juny es clausurà l'Obrera Sabadellense per ordre governativa. Els arguments que s'exhibiren foren el perjudici econòmic que representaria si només es treballessin deu hores, i l'al·legació que els augments de sou conferits als obrers des de 1871 arribaven a unes sis pessetes setmanals.⁷

D'aquesta manera, podem veure com la situació de les dues obreres era força diferent. Per part de l'Obrera Mataronesa es produïa un gran creixement en tots els sentits, a més d'una situació política òptima degut a què no patia cap mena de problema per la seva tendència al republicanisme. Per contra, l'Obrera Sabadellense vivia moments difícils produïts pels seus inicis, i perquè malgrat tenir la mateixa tendència política que l'Obrera Mataronesa, la situació a Sabadell era de repressió envers aquesta política.

A partir de 1884 aproximadament, els dirigents de l'Obrera Mataronesa s'adonaren que els projectes inicials no es farien realitat. Aquest fet, segur que va produir alguns malestars entre els associats, que molt probablement començaren a perdre la confiança en l'associació.

Però malgrat aquest fet, els socis acceptaren sense protesta la rebaixa del seu sou. I també cal tenir en compte que, fins i tot en els moments més brillants econòmicament, els cooperadors mai no deixaren de pagar la quota d'associat, la qual significava un veritable sacrifici per a la majoria de les famílies, però que era també una petita injecció de capital setmanal per a l'empresa.⁸

A finals dels anys vuitanta el sector del tissatge patí una greu crisi, de la qual l'Obrera Mataronesa no s'escapà, i la suspensió de pagaments es féu inevitable l'any 1888. A més, s'hi uní una certa crispació entre els propis membres de l'Obrera Mataronesa.

Aquesta fou molt criticada des dels sectors sindicals que pertanyien a l'esquerra reformista i cooperativista, destacant els socialistes marxistes. La cooperativa fou posada com a model, per part dels liberals i republicans, del que podien realitzar els obrers per aconseguir l'emancipació econòmica, fet que provocà que l'entitat estigués en el punt de mira dels sectors anticooperativistes. A partir d'aquest moment sorgí una campanya contra l'Obrera que es dugué a terme des d'«El Socialista».

S'acusà l'Obrera bàsicament d'haver estat «siempre en pugna con la sociedad de resistencia de Mataró», d'haver perjudicat «á los intereses del trabajo separando del buen camino, del camino revolucionario y conveniente para mejorar sus condiciones materiales y preparar el terreno de la emancipación de su clase, a los obreros que formaron parte de la Mataronense», i d'haver mostrat més simpatia cap als burgesos que cap als obrers.

També se l'acusà de ser una entitat elitista, amb un reglament que impedia l'accés a la cooperativa dels obrers més humils, de tenir un funcionament intern clarament burgès i molt semblant a la resta de fàbriques «capitalistes» i on els obrers treballaven «en peores condiciones que en las fábricas de los particulares» i, finalment, de tenir uns dirigents preocupats només per fer-se rics a través de la cooperativa.⁹

Durant els anys 1888 i 1890, pràcticament tots els dirigents principals de l'Obrera Mataronesa militaren en el partit possibilista de Castelar. El pragmatisme polític castelarià fou el que millor s'adequà a les necessitats econòmiques i pràctiques de l'Obrera Mataronesa. En aquest sentit, li interessà sempre tenir unes bones relacions amb les autoritats locals i provincials, i fins i tot militars. I l'únic republicanisme, o el que millor li podia garantir el manteniment d'aquest tipus de relacions en el context de la restauració, era el de Castelar.¹⁰

La dimissió del màxim dirigent de l'Obrera Mataronesa, Salvador Pagès, juntament amb l'aparició d'una nova opció política que creixia ràpidament, unit a la crisi econòmica que patia l'Obrera, van fer que aquesta s'inserís en una situació de crisi que no va poder superar. Per això, l'any 1890, l'Obrera Mataronesa tancà definitivament les seves portes, després de gairebé trenta anys d'existència.

Per contra, a Sabadell, el moviment obrer i les confrontacions amb les autoritats anaven creixent. L'any 1892, la casa Harmel –dedicada a la filatura d'estam– no reconegué l'Obrera Sabadellense, ni va permetre que cap dels seus obrers s'hi poguessin inscriure. A més, tots els treballadors que estaven associats a l'Obrera foren acomiadats. Això va fer que l'Obrera declarés la vaga, que no

aconseguí vèncer fins al 1899. En aquest mateix any, una altra empresa important, la Seydoux, patí una vaga general, perquè els treballadors consideraven que realitzaven la feina a preu fet.

Malgrat totes les repressions que patí l'Obrera Sabadellense, seguí organitzant diverses vagues, com la de l'any 1910, a l'empresa Seydoux, que havia acomiadat tres obreres de forma improcedent. Les conseqüències d'aquesta vaga no es feren esperar, i la repressió es manifestà amb la detenció de la seva directiva, l'empresonament dels seus líders, el tancament de la seva premsa i la clausura de l'Obrera Sabadellense, que en aquests moments s'havia canviat el nom pel de Federació Obrera de Sindicats (FOS).

Malgrat tots els inconvenients, l'any 1911 la FOS participà en la creació de la Confederació Nacional de Treballadors (CNT). En aquests moments, les principals preocupacions dels treballadors i dels seus sindicats es concentraven en la defensa dels salaris, la mancança de llocs laborals, la reducció d'hores de treball a vuit diàries, l'aplicació de la legislació laboral i, finalment, però no per això menys important, del treball de les dones i dels nens.

Durant la primera dècada del segle xx, l'activitat obrera a Sabadell fou molt intensa. Una mostra clara és el fet que el propi Trotski va ser hoste de la FOS. La seva presència va despertar l'interès de la policia degut al caràcter del polític soviètic, que era considerat com un refugiat perillós.

El 1917 una vaga general va causar tretze morts i trenta-cinc ferits, i el local de la FOS patí importants destrosses degudes al bombardeig de l'exèrcit. A finals de 1919 es produí un «locaut» i la FOS subministrà arròs als obrers més necessitats. S'aconseguien millores salarials i la reducció de la jornada a vuit hores, però la crisi del tèxtil l'any 1921, i la dictadura de Primo de Rivera el 1923, varen deixar la FOS pràcticament inactiva. Durant els primers anys de la dècada dels vint, la FOS tornà a canviar el nom pel de Federació Local de Sindicats (FLS) i renovà els seus dirigents.

L'opressió seguí mantenint-se durant tots aquests anys, però la FLS pogué destinar 2.500 pessetes per dur a terme una escola destinada a l'educació dels fills dels anarco-sindicalistes, a més de poder pagar les despeses que això comportava. L'any 1933, amb la Segona República, la FLS tingué 14.012 afiliats, d'una població obrera de 20.000 treballadors. En aquest mateix any, la FLS i la CNT entraren en un seguit de discrepàncies que finalitzaren amb l'expulsió de la primera.

Poc abans de la guerra civil, la FLS va decidir entrar a la UGT, en un moment en què el país es veié obligat a afiliar-se a un dels dos sindicats més forts, i més, quan sorgí el decret de Sindicalització Obligatòria.

A principis de 1939, els dirigents de la FLS hagueren de marxar de Sabadell amb destinació a França. Amb la victòria del bàndol nacional, la Federació Local

de Sindicats fou ocupada per la Central Nacional Sindicalista (CNS), i el 1943 la «Comisión Calificadora de Bienes Sindicalistas Marxistas», en sessió celebrada per una comissió interministerial, la va declarar taxativament propietat de la «Delegación Nacional de Sindicales de FET y la JONS». D'aquesta manera, el moviment obrer sabadellenc quedà pràcticament desarticulat, fet que comportà la desaparició de la FLS.¹¹

Després d'haver vist l'evolució d'aquestes dues associacions, penso que podem arribar a diverses conclusions. Primer de tot, observem que malgrat que siguin dues associacions tèxtils i siguin partidàries d'un ideal republicà, no són del tot iguals. Com hem observat, l'Obrera Mataronesa tindrà una vigència de vida molt més minsa, i els seus inicis seran anteriors a la de Sabadell. És difícil poder-les comparar, perquè mentre l'Obrera Mataronesa gaudeix dels seus millors anys, a Sabadell tot just comença el veritable moviment obrer.

A nivell econòmic, podem veure com l'Obrera de Mataró és molt superior a la de Sabadell. L'exemple més clar són les participacions a exposicions de gran renom a d'altres països europeus, o el creixement d'algunes parts de la fàbrica a mans de l'arquitecte Antoni Gaudí. En canvi, l'Obrera Sabadellense no tindrà aquest capital econòmic i tindrà moltes dificultats per poder dur endavant l'associació.

A nivell polític també hi haurà diferències, malgrat que les tendències són iguals. El republicanisme de l'Obrera Mataronesa fou molt moderat, amb una participació activa de les forces governants i sense cap mena de problema bèl·lic amb ningú. Com hem vist anteriorment, a Sabadell la situació no fou igual, degut a què aquest republicanisme tingué moltes vegades tendències anarco-sindicalistes i problemes de caire bèl·lic amb les autoritats competents. Podríem dir que el republicanisme de l'Obrera Mataronesa era d'una tendència i moviment passiu, i a la vegada prudent, ja que mai no entrà en conflicte, sinó que durant els seus anys d'existència optà per una política d'harmonia amb les forces governants del moment. En canvi, la situació a Sabadell fou molt diferent, degut a les condicions socials que estava patint el moviment obrer en aquesta ciutat. El republicanisme, i més endavant una tendència anarco-sindicalista, tingué una major força, fet que va provocar conflictes socials provinents de les vagues dels obrers contra els proletaris i el govern del moment.

Per últim, a nivell social és probable que els treballadors de l'Obrera Mataronesa tinguessin unes condicions econòmiques superiors, ja que no convocaren vagues reivindicant una situació més digna i, fins i tot, acceptaren una rebaixa del sou, el 1885, sense cap protesta. Per contra, és probable que el nivell adquisitiu dels treballadors de l'Obrera Sabadellense fos inferior al dels de Mataró, degut a les seves constants vagues i conflictes amb el govern establert.

Josep Lluís Martín Berbois

Desperfectes de l'Obrera Sabadellense després del bombardeig d'agost de 1917.
(Autor: Josep Vilanova Boix. Arxiu Històric de Sabadell 1917).

NOTES

- 1.- MARTÍ MARÍN, *Sabadell, de vila a ciutat. La petjada impresa, 1800-1900*, Fundació Caixa de Sabadell (Sabadell 1998), pp. 31-32.
- 2.- JORDI POMÉS, MARIA RODRÍGUEZ, *L'Obrera Mataronesa. «Un bell efímer somni» (1864-1890)*. El cooperativisme al segle XIX, Caixa Laietana, premi Iluro (Mataró 1997), pp. 25-27.
- 3.- JORDI POMÉS, MARIA RODRÍGUEZ, *Ibid*, pp. 52-54.
- 4.- JORDI POMÉS, MARIA RODRÍGUEZ, *Ibid*, pp. 56-59.
- 5.- JORDI POMÉS, MARIA RODRÍGUEZ, *Ibid*, p. 63.
- 6.- JORDI POMÉS, MARIA RODRÍGUEZ, *Ibid*, p. 65.
- 7.- ANDREU CASTELLS, *Sabadell, Informe de l'oposició*, vol. VI, Riutort (Sabadell 1975-1983), p. 10.56.
- 8.- JORDI POMÉS, MARIA RODRÍGUEZ, *Ibid*, p. 64.
- 9.- JORDI POMÉS, MARIA RODRÍGUEZ, *Ibid*, pp. 77-78.
- 10.- JORDI POMÉS, MARIA RODRÍGUEZ, *Ibid*, p. 88.
- 11.- ANDREU CASTELLS, *Ibid*, Vol. VI, p. 26.62.

BIBLIOGRAFIA

- ABAD, Josep. «La Federació Local de Sindicats de Sabadell. La posició de la FLS davant l'ascensió del feixisme a Europa i davant el catalanisme», *Arraona*, núm. 21 (1999).
- BALLESTER, David. «La Federació Local de Sabadell durant la Guerra Civil», *Arraona*, núm. 24 (2001).
- BENAU, Josep M.; CALVET, Jordi; CASALS, Lluís; DOMINGO, Artur; POZO, José Antonio. *La República i la Guerra Civil: Sabadell 1931-1939*, Ajuntament de Sabadell (Sabadell 1986).
- BONAMUSA, Joan. *Mataró, una realitat històrica de 2000 anys*, Ajuntament de Mataró (Mataró 1983).
- CARRERAS, Miquel. *Elements d'història de Sabadell*, Ajuntament de Sabadell [edició facsímil] (Sabadell 1989).
- CASTELLS, Andreu. *Sabadell, informe de l'oposició*, 6 v., Riutort (Sabadell 1975-1983).
- COLOMER, Margarida. *Cooperativisme i moviment obrer*, Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1986).
- COSTA, Francesc. *Mataró al segle XIX. El treball i el capital fent la ciutat*, Ed. Dalmau (Barcelona 1993).
- COSTA, Francesc. *La premsa a Mataró (1820-1980)*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1982).
- DEU, Esteve; CALVET, Jordi; MARÍN, Martí; SALA-SANAHUJA, Joaquim. *Sabadell al segle XX*, Eumo Editorial (Vic 2000).
- DOMÍNGUEZ, Virgínia; LLONCH, Montserrat; LUQUE, Rafael; CALVET, Jordi; OLIVER, Elisabet; ALBAREDA, Francesca. *Dona i Treball tèxtil. Sabadell 1900-1960*, Museu d'Història de Sabadell (Sabadell 1999).
- LUQUE, Rafael. «La Junta de reformes socials de Sabadell. 1900-1923 (i III)», *Arraona*, núm. 24 (2001).
- LLOVET, Joaquim. *Mataró, dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2000).
- MARÍN, Martí; FIGUEROLA, Jordi. *Sabadell, de vila a ciutat. La petjada impresa, 1800-1900*, Fundació Caixa de Sabadell (Sabadell 1998).
- POMÉS, Jordi; RODRÍGUEZ, Maria. *L'Obrera Mataronesa. «Un bell efímer somni» (1864-1890). «El cooperativisme a Mataró al segle XIX»*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1997).